

УДК 001.5 : 631.145 (477.83/.86) «Храпливий» (091)

ЄВГЕН ХРАПЛИВИЙ – ФУНДАТОР ТЕОРІЇ СУСПІЛЬНОЇ АГРОНОМІЇ У ГАЛИЧИНІ (1899-1949 рр.)

Ольга Белова

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
Україна, 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10
e-mail: belovaolya@ukr.net

Економіка сільського господарства України в останні роки демонструє стабільну динаміку зростання виробництва сільськогосподарської продукції, нарощування експортного потенціалу та формування позитивного іміджу України у світі.

У той же час у великій мірі залишаються невирішеними питання розвитку сільських територій, активізації участі селян у суспільному виробництві. Агропромислове виробництво, яке є економічною основою забезпечення життєдіяльності сільського населення, підтримання екологічної рівноваги та біорізноманіття у сільській місцевості, недостатньо дбає про соціальний села, а держава не створює умови для формування заможного селянина як основи сільського розвитку.

Сільський уклад життя, що складався віками на теренах України, вступає у конфлікт з філософією ведення агропромислового виробництва агрохолдингами, які заповнили українські землі, і результатом діяльності яких є зубожіння сільського населення та зникнення численних сіл на мапі України.

Програми розвитку українського села і, зокрема, Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. [1], що приймаються органами державної влади та місцевого самоврядування, не приносять бажаних результатів. За даними Держкомстату чисельність сільського населення в Україні станом на 1 січня 1990 р. становила 17 млн. осіб, на 1 січня 2014 р. – 14,1 млн. осіб, на 1 січня 2016 р. – 13,2 млн. осіб, з них віком від 15 до 64 років – 8,7 млн. осіб [2].

Якщо на початку ХХ ст. чисельність сільського населення території сучасної України становила близько 82% від всього населення, то нині цей показник становить менше 31%. Кількість населення, зайнятого в сільському господарстві (без особистих селянських господарств), становить 3,1 млн. осіб. А 3,2 млн. селян зайняті тільки в особистих селянських господарствах [5].

У статті на базі всебічного аналізу фактологічного матеріалу й архівних даних досліджені тенденції розвитку суспільної агрономії у Західній Україні першої половини ХХ ст. Висвітлені роль і значення науково-педагогічної діяльності Євгена Храпливого у розвитку системи поширення сільськогосподарських знань серед селян.

Історичний досвід реформ на селі свідчить, що важливою їх складовою є «теорія суспільної (громадської) агрономії», коли через систему поширення знань про наукові основи ведення сільськогосподарського виробництва селяни активно долучаються до застосування нових сортів сільськогосподарських культур, порід тварин, технологій виробництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, і стають активними учасниками процесів інноваційних перетворень на селі.

Потребують удосконалення механізми та методи залучення сільських жителів до сільськогосподарського виробництва. Як показує світовий досвід одним з елементів, який сприяє залученню сільського населення до суспільного виробництва, підвищує рівень сільськогосподарських знань є сільськогосподарська дорадча діяльність (аграрний консалтинг, Extension service, інформаційно-консультаційна діяльність).

Сільськогосподарська дорадча діяльність – сукупність дій і заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських і фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань і вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства [3].

Обласні, районні дорадчі служби, до складу яких входять відомі вчені-аграрники, науково-педагогічні працівники закладів аграрної освіти, досвідчені сільськогосподарські товаровиробники, озброєні методологією

консультування, користуючись розвинутою інфраструктурою надання дорадчих послуг, маючи прямі зв'язки з науковими установами аграрної сфери, закладами аграрної освіти, методами інформування, навчання, переконання підвищують зацікавленість сільського населення до суспільної праці.

Одним із прикладів хліборобського вишколу є діяльність товариства «Сільський господар» на Галичині, яке створене у березні 1899 р. в місті Олеську Брідського повіту, що на Львівщині. Першим головою цього товариства було обрано Тому Дуткевича.

На це товариство дуже скоро звернули увагу громадські діячі зі Львова і вже 1903 р. змінено статут товариства та його осередок перенесено з Олеська до Львова. З того часу товариство «Сільський Господар» з місцевої хліборобської організації стало крайовою господарською установою на всю Західну Україну. Метою його було піднести добробут селянства шляхом модернізації сільського господарства та правного захисту його інтересів.

Справжню реорганізацію цього товариства здійснив у 1909 році Євген Олесницький (1860-1917). Він змінив статут товариства «Сільський Господар», щоб воно мало право створювати свої філії по містах і гуртки по селах всієї Галичини. У результаті вже у 1910 р. товариство «Сільський Господар» мало 85 філій, 317 гуртків та об'єднувало 2,5 тис. членів, а у 2013 р. – 88 філій, 1324 гуртки та 32,4 тис. членів.

З 1928 р. товариство «Сільський господар» очолив видатний український вчений і громадський діяч і реалізатор суспільної агрономії Євген Храпливий, який вбачав основним завданням цієї організації – теоретично і практично вишколити широкі маси селянства, щоб українське хліборобство Західної України за сприяння української кооперації знайшло шляхи власного і вільного розвитку та розбудови господарського життя на новій основі. «Доктор інженер Євген Храпливий – це була душа і мозок всієї праці «Сільського Господаря» між двома світовими війнами», – писав А. Качор, підкреслюючи його невсипущу працю, знання, великий досвід у забезпеченні діяльності товариства «Сільський Господар» [7].

Найважливішим завданням товариства «Сільський господар» вважалася боротьба за український сільськогосподарський вишкіл. Для реалізації цієї ідеї при «Сільському господарі» у Львові 1928 р. була створена секція

сільськогосподарського вишколу, головою якої став Й. Райковський. У звіті «Праця «Сільського господаря» у першій половині 1928 р. Є. Храпливий зазначав, що на 1 вересня того року у селах працювало 67 повітових філій і 409 гуртків «Сільського господаря». Діяльність товариства «Сільський господар» всередині організації у першому півріччі 1929 р. Євген Храпливий висвітлив у роботі «Так працюємо для українського села».

Основне завдання «Сільського господаря» полягало у теоретичній і практичній підготовці селянства до більш продуктивної праці у сільському господарстві та кооперації. Це завдання поставив перед собою Є. Храпливий і реалізував його, організувавши 1932 р. хліборобський вишкіл молоді, що мав на меті замінити господарські школи у селах. Він пише велику кількість статей і книжок, присвячених цій справі: у часописі «Сільський господар» (1929) була опублікована його стаття під назвою «Притягаймо молодь до «Сільського господаря».

У 1930 р. з'являється стаття з такою ж назвою у календарі «Сільський господар», а в 1932 р. вийшла друком його книжка «Про хліборобський вишкіл сільської молоді». У наступних випусках календаря «Сільський господар», у фаховій господарській пресі й інших виданнях («Діло», «Господарсько-кооперативний часопис», «Правда», «Свобода», «Рідна школа») Євген Храпливий опублікував низку статей, спрямованих на хліборобський вишкіл української молоді загалом і сільської молоді. Порадником в організаційних справах для гуртків і філій «Сільського господаря» стала книжка Є. Храпливого «За нашу хліборобську справу», у рецензії на яку часопис «Кооперативна Республіка» наголошував на значенні такого методичного посібника, що є «програмою фахової агрикультурної праці ...сільгосптовариств», особливо підкреслювалися «її всебічність, прозорість плану, конкретність» і доказовість у галузі «практично здійснимих вказівок і порад».

Хліборобський вишкіл молоді у 1934 р. здійснювався лише у 16 повітах Львівщини, а з 1935 р. поширився на всю Галичину та Волинь. Завершилася організація хліборобського вишколу молоді створенням у Львові 14 вересня 1934 р. головної секції хліборобського вишколу молоді при товаристві «Сільський господар». Почав виходити часопис «Хліборобська молодь», редактором яко-

го став Євген Храпливий. «Сільський господар» проробив велику та ґрунтовну працю практичного освідомлення як вести господарство у наших селах і щойно на тій базі могла розвинути ся солідна господарська діяльність української кооперації» [4].

Євген Храпливий на теренах Галичини був найкращим теоретиком та ідеологом новаторського хліборобства у Західній Європі, він часто мандрував до Данії, Чехії, Австрії, Угорщини, або Німеччини і там вивчав передовий досвід сільськогосподарського виробництва тих країн, і свої спостереження передавав у публікаціях українській громаді.

У 1930-1939 рр. Є. Храпливий розробив і реалізував, з великим штабом українських агрономів, свій план розбудови сільськогосподарської культури та фахової агрономічної роботи по західноукраїнських селах. Він, у співпраці з українською кооперацією, оформив нову систему громадської агрономії, яка поставила собі за мету перебудувати західноукраїнське село на зразок сіл Данії та Німеччини. Це був сміливий і великий план реальної праці для українських агрономів і сільськогосподарських діячів.

З метою реалізації вищезазначеного плану товариство «Сільський Господар» уклало окремі угоди зі спілками української кооперації щодо збуту сільськогосподарських продуктів («Центросоюз» і «Маслосоюз»). Перша молочарня «Маслосоюзу» була заснована у 1904 р. на Стрийщині. З часом такі молочарні почали функціонувати на Волині, Холмщині, Лемківщині. А у 30-х роках ХХ ст. близько 1000 таких кооперативних об'єднань функціонувало уже поза межами Галичини. Вже у 1936 р. «Маслосоюз» експортував близько 20% виробленого масла.

«Цетросоюз», «Маслосоюз», інші кооперативні формування фінансували діяльність товариства «Сільський господар». Відповідно, працівники його філій і секцій забезпечували прирости врожаїв і продуктивності тварин, високу якість молока, масла й іншої продукції селянських господарств. Таким чином, завдяки вдало розробленій моделі аграрно-кооперативного бізнесу, вироблена продукція у малоземельних сільських господарствах Галичини були товарною, а масло, яйця, зерно, овочі та фрукти експортувалися не лише на ринки промислових міст Польщі, а й до Німеччини, Англії й інших країн Європи.

У товаристві «Сільський Господар» працювали фахові секції: організаційна; допомо-

ги хліборобському навчанню; хліборобського вишколу молоді; управи ріллі та рослин; годівлі тварин з комісіями: утримання рога-тої худоби, свиней, дробу, кроликів, овець і кіз; городничо-садівнича і пасічника; допомоги домашнім промислам; виробників цукрового буряка; виробників тютюну; лікарських трав.

Ще однією важливою ділянкою роботи Євгена Храпливого було поширення організації сільського жіноцтва у секціях господинь при гуртках товариства «Сільський господар». При центральному офісі товариства «Сільський господар» була організована Головна секція господинь, яку очолила О. Кисілевська. За декілька років наполегливої праці Головна секція господинь налічувала 14 тис. організованих селянок.

У 1937 р. товариство «Сільський Господар» мало 60 філій, 1840 гуртків і нараховувало 126 тисяч членів товариства. Крім цього його асоційованими членами були 2216 кооперативів усіх видів і ступенів. А вже у 1938 р. кількість членів товариства збільшилася до 160 тисяч осіб.

У центральному офісі товариства «Сільський Господар» працював 21 фахівець, а у його філіях – 127 фахових працівників, у тому числі 65 інженерів-агрономів.

Розглядаючи фахову освіту української молоді як важливий чинник соціальної незалежності людини, а у майбутньому – творення незалежної держави України, Є. Храпливий і його колеги – теоретики та практики кооперативної ідеї, підкреслювали ще одну дуже важливу складову системи хліборобського вишколу: високий фаховий рівень підготовки власне учителів хліборобства. З цього приводу Євген Храпливий писав: «Далеко легше бути добрим техніком-агрономом, як учителем у хліборобській школі, це тому, бо учитель хліборобської школи мусить бути бездоганим фахівцем, мусить мати довшу хліборобську практику, щоби не вчити тільки книжкової мудрості, і мусить бути добрим педагогом. ...А скільки треба праці, щоби стати дійсним агрономом-педагогом...» [10].

Подаючи методичні рекомендації щодо організації хліборобського вишколу молоді, Є. Храпливий перш за все звертав увагу на роль знань, освіти для виховання хлібороба та громадянина. «Освічена людина – це та, яку шанують, з якою рахуються. Бо можна забрати її майно, можуть втомити її старечі роки, а все у неї розум світлий і душа гарна.

Так буває з одиницями, так буває з народами. Ті народи, що здавна старалися за освіту, за знання, є сильні і могутні. ...першим нашим завданням є добувати собі знання, добувати собі освіту. ...Бо ми хочемо такої школи, де вчили б нас на правду того, що треба для громадянина-хлібороба, та щоби вчили нас такі люди, які вийшли з нашого народу, з любов'ю ставляться до нашої дітвори та зі серця хочуть подати нам те, що самі знають. ...Щоби добути хліборобську освіту поза хліборобськими школами, яких у нас так мало, мусять хлібороби гуртуватися у Гуртках «Сільського господаря», читати пильно наші господарські часописи та книжки, ходити на сходи членів, пильно прислухуватися порадам агрономів та присвоювати собі все те, що вони вказують», – писав Євген Храпливий.

Хліборобський вишкіл, вважав він, треба розглядати «як один із складових чинників цілої нашої суспільної агрономії». Він порівнював стан фахового шкільництва на західноукраїнських землях із зарубіжжям і наводив зразки інших країн. Зокрема, він наводив такі дані: у США в 1930-х роках було 3100 чотирилітніх хлоп'ячих хліборобських шкіл із 80 тис. учнів і 1023 дівочих хліборобських середніх шкіл з майже 42 тис. учениць. У Чехословаччині, хліборобське населення якої було таке ж як у західних землях України, було 976 хліборобських шкіл різних типів, які у рік навчали 30-40 тис. учнів.

Є. Храпливий застосовував різноманітні педагогічні форми та засоби навчальної праці, і зокрема: «1. Сходи організації та освітні. 2. Книжка. 3. Часопис. 4. Конкурси-змагання читання книжок. 5. Прогульки (екскурсії). 6. Відчити і балачки (дискусії). 7. Курси. 8. Аматорські вистави і хор» [4]. Він детально зупинявся на освітньо-виховному значенні та методиці проведення кожного «засобу самоосвітньої праці гуртка». При цьому наголошувалось, що кожна форма освітньої праці повинна мати свою мету. Наприклад, «дискусії мають за завдання не тільки поширити круг знання учнів, але дають також можливість виробити у них громадську відвагу, свободу промовляти, спосібність дискутувати на різні теми»; «аматорські вистави мусять мати за ціль дати глядачам якусь науку, чи то у поважній, чи у веселій формі». А всій фаховій діяльності гуртка «Хліборобського Вишкілу Молоді» мусить передувати відповідна освітня, теоретична робота, у ході якої важлива роль відводиться

веденню записів, конкурсам-змаганням, оцінці та перевірці робіт, святковому закінченню та виставкам-показам результатів праці [11].

У Західній Україні в 30-х роках ХХ ст. функціонували: однорічна хліборобська (садівничо-городнича) школа Товариства «Просвіта» у Милованні; школа «Сільського Господаря» у Коршеві, яка вела 1-4-місячні курси різних напрямків; спеціальна молочарська школа «Маслосоюзу» у Стрию, яка здійснювала щороку шестимісячний молочарський курс з «енциклопедією господарських предметів». Була також спроба вищих агрономічних курсів «Сільського Господаря» в маєтку Мирона Луцького в Янчині біля Перемишля (у майбутньому – однорічні, для тих, що мають середню освіту) [10].

Історичний досвід становлення та розвитку кооперації, і зокрема, молочарства у Галичині у 1904-1944 рр. сприяв відродженню «Маслосоюзу» у часи незалежної України. «Прикладом ефективною діяльності у молочнопереробній промисловості став Стрийський «Маслосоюз». Перші установчі збори відродженого «Маслосоюзу» відбулися у жовтні 1996 р. У його складі функціонувало молочнопереробне підприємство та 89 молокозаготівельних пунктів, п'ять з яких обладнані охолоджувачами молока, різні сервісні служби. Фірмова торгівля представлена дочірнім підприємством «Верховина», яке включало п'ять фірмових магазинів і кафе [5].

Окремого вивчення потребує біографія Євгена Васильовича Храпливого – видатного українського вченого, фундатора теорії суспільної агрономії, автора розбудови сільськогосподарської кооперації на західних землях України у 20-30 роках минулого століття. Народився він 22 червня 1898 р. у с. Лисівці Заліщицького повіту на Тернопільщині. Батько Євгена, Василь Храпливий, був учителем та управителем народної школи у Лисівцях, мати – Стефанія Ганкевич, походила з давнього шляхетського роду.

У 1908 р. Є. Храпливий закінчив народну школу у Лисівцях. Після смерті батька мати із синами переїхала до Тернополя, де жив її брат Зенон Ганкевич, що став опікуном її дітей. Тут Євген закінчив шість класів гімназії ім. Цісаря Франца Йосифа (1908-1914 рр.).

У гімназії вчився добре, але через війну не зміг її закінчити. Перед окупацією Галичини російською армією Є. Храпливий із Тернополя емігрував до Австрії, де у 1916 р. закінчив

гімназію.

У 1924 р. Є. Храпливий закінчив агрономічний факультет Високої Земельної Академії Австрії (м. Відень) та отримав диплом інженера-агронома.

У Відні він належав до українського студентського товариства «Січ», деякий час був його секретарем. Активно вивчав не тільки агрономічну науку, а й відвідував лекції на філософському та правничому факультетах.

Після закінчення навчання у Відні Є. Храпливий повернувся до Галичини. У цьому ж році розпочав свою активну діяльність у Львові, у Ревізійному Союзі Українських Кооперативів. Тут він написав цінні підручники: «Основи кооперативного молочарства», «Молочарське книговодство». Це були перші фахові українські підручники для молочарів і молочарських техніків у Західній Україні.

Успішно працював над розбудовою сільськогосподарської освіти, зокрема створив «Хліборобський Вишкіл Молоді», заснував Товариство українських агрономів і був першим його головою.

Є. Храпливий активно займався ще й журналістською діяльністю, був членом «Загальної енциклопедії», а відтак належав до співробітників «Енциклопедії українознавства». У 1928-1939 рр. він був членом редакції та співробітником найстаршого українського щоденника «Діло» у Львові. Його статті друкувались у таких відомих журналах як: «Кооперативна Республіка», «Життя і Знання», «Львівські Вісті», «Час», «Нова Хата», «Холмська Земля», Збірники «Центросоюзу», «Маслосоюзу», «Атлас України і сумежних країв».

Вже на початку своєї діяльності він приймав участь у діяльності Наукового товариства ім. Шевченка як член «Комісії Економії, Соціології і Статистики» та «Науково-Технічної Секції». Там він прочитав дві яскраві доповіді: «Сільське господарство галицько-волинських земель» (1935 р.) і «Вплив кризи на галицько-волинське село» (1936 р.). Він брав також участь у «З'їзді українських природників, лікарів і інженерів», що його скликала Природничо-математична секція Наукового товариства ім. Шевченка у 1931 р. і на цьому з'їзді він зробив доповідь на тему «За наше агрономічно-технічне музейництво». У 1935 р. його обрано дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка.

У 1933 р. Є. Храпливий захистив доктор-

ську дисертацію на тему «Погляд на плекання рогатої худоби в Східній Галичині в 1880-1930 рр.». Він належав до тих дослідників Західної України, що вміли пов'язати набуті теоретичні знання з практичною роботою.

Політиком він не був, був українським патріотом, але формально належав до Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), найсильнішої політичної партії у Галичині.

У 1938 р. Євген Храпливий опублікував наукову працю «Потреба розбудови нашого хліборобського шкільництва».

Свою фахову та виховну роботу серед молоді Є. Храпливий продовжував як доцент Львівської Політехніки (1942 р.) і професор Державних господарських курсів у Дублянах поблизу Львова. У 1943-1944 рр. Є. Храпливий займався викладацькою діяльністю у «Державному господарському інституті» у Дублянах (це був фактично довоєнний факультет агрономії Львівської політехніки), а темою його лекцій було «Земельні справи Східних Просторів».

Коли прийшла друга окупація західноукраїнських земель більшовиками, Є. Храпливий разом з родиною виїхав до Німеччини, де поселився у Баварії, у м. Ерлангені. Там він працював науковим співробітником в університеті Фрідріха-Олександра, а згодом професором кооперації та сільськогосподарської економії в Українському вільному університеті у Мюнхені.

У жовтні 1947 р. він важко захворів і свою громадську діяльність мусив припинити. З початку 1949 р., незважаючи на недугу, займався підготовкою відзначення п'ятдесятилітнього ювілею «Сільського господаря».

У 1949 р. Євген Храпливий помер на 51-му році життя і похований на Центральному цвинтарі в Ерлангені.

На основі викладеного можна зробити висновок, що незважаючи на відсутність державної підтримки, авторитарність системи освіти, прогресивні культурно-освітні діячі Західної України кінця XIX – початку XX ст. започаткували й підносили національне відродження краю, економічну освіту, кооперативне та хліборобське шкільництво, використовуючи передусім громадсько-педагогічне подвижництво. Серед талановитих теоретиків та організаторів економічної освіти у регіоні важлива роль належить Євгену Храпливому, який наголошував: «на молодь мусимо звернути увагу, якщо хочемо мати з неї добрих громадян і розумних господарів, ви-

ховати молодь, защебити їй усі добрі прикмети, загартувати її волю, сталити її характер, плекати її душу... Молодь мусить зрозуміти, що у наших умовах вона сама повинна взятися за роботу над собою і своїми власними зусиллями мусить добувати те знання і ту освіту, яку повинна дати їй загальноосвітня та хліборобська школа» [7].

Педагогічна, організаційно-методична та громадська діяльність освітніх діячів, педагогів переконує, що українською педагогічною думкою і практикою велися постійні пошуки форм сільськогосподарської освіти, які б не обмежувалися віковою категорією, а пронизували все життя особистості, охоплювали собою все суспільство.

У Музеї Євгена Храпливого у Львівському Національному аграрному університеті зібрано історичні документи, ксерокопії, книги, фотографії, праці вчених, статті та нагороди. Вони є свідченням наукової та громадської діяльності Євгена Храпливого, його здобутків в організаторській науково-педагогічній діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна цілкова програма розвитку українського села на період до 2015 року» від 19 вересня 2007 року № 1158 [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

3. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 року № 1807-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

4. Качор А. Євген Храпливий / А. Качор. – Вінніпег: Наказом Української вільної академії наук, 1980. – Ч. 19. – 32 с. – (Серія: «Літопис УВАН»).

5. Гадзало Я.М. Аграрний потенціал України: напрями розвитку: монографія / Я.М. Гадзало, М.В. Гладій, П.Т. Саблук. – К.: Аграрна наука, 2016. – С. 332.

6. Павликовський Ю. Становище та завдання інструкторів / Ю. Павликовський // Кооперативна республіка. – 1937. – Ч. 5. – С. 308.

7. Шляхи нашої суспільної агрономії. – Львів, 1931. – 16-ка, Бібл. «Сільського господаря», ч. 85. – С. 35.

8. Децовський Й. Патріарх селянського менеджменту Євген Васильович Храпливий: наукове видання / Й. Децовський // Національна сільськогосподарська палата України: щомісячний науково-практичний журнал. – 2008. – № 8. – С. 31-33.

9. Храпливий Є. За хліборобську справу: Про те, як освоювати кружки та філії «Сільського господаря» та як в них працювати / Є. Храпливий. – Львів: Накладом краєвого господарського товариства «Сільський господар», 1932. – С. 245.

10. Храпливий Є. За наше хліборобське шкільництво / Є. Храпливий. – Львів: Накладом краєвого господарського товариства «Сільський господар», 1933. – С. 50.

11. Сільське господарство галицько-волинських земель. – Львів: «Учітєся, брати мої» (Просвіта), 1936. – С. 348.

12. Струк З. Євген Храпливий / З. Струк // Українські кооператори. Історичні нариси. Книга 1. – Львів: Вид-во «Укоопсвіта» Львівської комерційної академії, 1999. – С. 414-420.

13. Родіонова Л.А. Роль товариства «Сільський господар» у розвитку сільського господарства західноукраїнських земель (20-30-і роки): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.04 / Л.А. Родіонова; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – С. 19.

Белова Ольга Євген Храпливий – фундатор теорії суспільної агрономії у Галичині (1899-1949 рр.)

У статті досліджені питання історичного розвитку теорії та практики поширення сільськогосподарських знань і впровадження результатів наукових досліджень у сільськогосподарське виробництво на території Галичини у період з 1899 р. по 1949 р. Проведено аналіз розвитку діяльності товариства «Сільський господар», заснованого у 1899 році на Галичині. Висвітлена роль видатного українського вченого та громадського діяча – автора теорії суспільної агрономії Євгена Храпливого в організації практичного навчання селянства щодо власного та вільного розвитку та розбудови господарського життя на новій основі.

Ключові слова: сільський господар, суспільна агрономія, хліборобський вишкіл, новаторське хліборобство, сільськогосподарська освіта, агрономічна культура

Белова Ольга Евгений Храпльвий – основатель теории общественной агрономии в Галичине (1899-1949 гг.)

В статье исследованы вопросы исторического развития теории и распространения сельскохозяйственных знаний и внедрение результатов научных исследований в сельскохозяйственном производстве на территории Галичины в период с 1899 по 1949 гг. Проведен анализ развития деятельности общества «Сільський господар», основанного в 1899 году на Галичине. Освещена роль выдающегося украинского ученого и общественного деятеля – автора теории общественной агрономии Евгения Храпльвого в организации практического обучения крестьянства по поводу собственно и свободного развития и развития хозяйственной жизни на новой основе.

Ключевые слова: сельский хозяин, общественная агрономия, земледельческое обучение, новаторское земледелие, сельскохозяйственное образование, агрономическая культура

Belova Olga Evgen Hraplyvyy – the founder of theory of public agronomy in Galychyna (1899-1949)

In article is an essential the question of the historical development of the theory and practice of agricultural knowledge dissemination and implementation of research results in agricultural production in Galychyna in the period from 1899 to 1949 years. The analysis of the development of the society «farmer», founded in 1899 in Galychyna. The role of the famous Ukrainian scientist and public figure – the author of the theory of social agronomy Evgene Hraplyvy in organizing practical training on their own peasantry and the free development of economic life on a new basis.

Keywords: farmer, social (public) agronomy, tilling training, innovative farming, agricultural education, agronomic culture

Рецензенти:

Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт
Кривошея Ір.І., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 12.04.2017 р.